

אמר רב ששת: וממלא אותן ביין בברכת הארץ, (14) כי היא הברכה על השובע, ולכן לא ידלל את היין להכשירו לשתייה אלא אחר הברכה. (15)

"עיטוף": רב פפא מעטף בטליתו ויטיב בעת שמברך על הכוס, רב אסי פריס סודרא על רישיה. (16)

"נוטלו בשתי ידיו":

אמר רבי חיננא בר פפא: מאי קראה שמלמד על דין זה? — [תהלים קלד ב]

"שאו ידיכם קדש, וברכו את ה'" והיינו שלצורך ברכה יגביהנו בשתי ידיו. (17)

"ונותנו לימין":

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, ראשונים שאלו: יד שמאל מהו שתסייע לימין באחיזת הכוס?

אמר רב אשי, הואיל וראשונים איבעיא להו ולא איפשיטא להו, אנן נעבד לחומרא, ולא נ-ב נסייע את יד ימין על ידי שמאל. (18)

14. כך ביאור הגמרא לפי גירסתנו, אך הרי"ף גרס "חיי" - אמר רב ששת עד ברכת הארץ וביאר רבינו יונה שימלא בכוס יין חי ויתחיל בהמ"ז בלא מזיגה, ורק בברכת הארץ ימזגנו, וכדלהלן [וראה הערה 9].

ותוס' בשבת [עו ב ד"ה כדן] ופסחים [קח ב ד"ה שתאן] הביאו בשם ר"ת שבתחילה מברך על יין מזוג ולא מזוג, ובברכת הארץ מוסיף לו מים למזוגו.

ובשם רש"י כתבו שבברכת הארץ מוסיף עוד יין בכוס [וכנראה גרסו "ומוסיפין בברכת הארץ] וביאר הב"ח [קפג] שסבר כרבינו חננאל, שהעיטור נעשה בברכת הארץ, בהוספת יין מכוסות העיטור לכוס של ברכה [וכשם שלדעת ר"ת הניח מקום בכוס למזוג בו מים, כך לרש"י לא מלאהו כולו כדי לקיים "עיטור"].

15. ע"פ ריטב"א, וכן הביא בהגהות בן אריה מהזוהר [בלק קפט ב] שיהא חי בברכת הארץ, וימזגנו קודם "רחם".

אך הב"י [קפג] כתב שמוזגו בתחילת הברכה, כי הטעם שמוזגה בברכת הארץ, מבואר ברא"ש שמודיע בכך את שבח הארץ שיינה חזק וטעון מזיגה, וצריך שיהא ניכר בעת הברכה. ובכף החיים הביא שע"פ הקבלה יש למזוגו

בשעה שאומר תיבת "את" בפסוק "ואכלת ושבעת וברכת את".

16. רבינו ירוחם כתב שנותן סודר על ראשו כי אסור לברך בגילוי ראש, והביאו הב"י [קפג], ותמה שא"כ אין זו מעלה בברכת המזון על הכוס, כי כל הברכות אסור לברך בגילוי ראש [ובמעדני יו"ט כתב שבאמת ה"ה בכל הברכות, אלא שכאן מנו מעלה זו במעלות הכוס], ולכן ביאר שהוא סודר שהעומדים לפני הגדולים פורסים על כובעיהם, והב"ח כתב שבכל הברכות די בחבישת מצנפת קטנה [כיפה] ובבהמ"ז פורס סודר שמביא לצניעות ומכניע לב האדם ומביאו לכוונת הברכה וליראת שמים.

ובדרכי משה כתב שכוונת רבינו ירוחם שבבהמ"ז גם העונים לא ישבו בגילוי ראש, ולא רק המזמן. ותמה המחזיק ברכה שא"כ היה ראוי לומר "בי רב אשי פרסי סודרא".

17. ממקור הדין משמע כהמאירי שנוטלו בעצמו מן השלחן, אך הרא"ש גרס "מקבלו בשתי ידיו" והיינו שימסור לו אחר.

18. בשבלי הלקט כתב שהאיסור הוא רק אם מחזיק את כל הכוס ביד שמאל, אך לסייע מותר,

"ומגביהו מן הקרקע טפח":

אמר רב אחא ברבי חנינא, מאי קראה? — [תהלים קטז יג] "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא", ומשמעו שמגביהים את הכוס לפני הקריאה בשם ה' (19).

"זנותן עיניו בו" — כי היכי דלא ניסח דעתיה מיניה (20).

"ומשגרו לאנשי ביתו במתנה" — כי היכי דתתברך דביתהו (21).

עולא אקלע לבי רב נחמן, כריך ריפתא, כריך ברכת מזונא על הכוס, יהב ליה כסא דברכתא לרב נחמן, אמר ליה רב נחמן לישדר מר כסא דברכתא גם לאשתי "ילתא" (22).

אמר ליה: כיון שאתה שתית מהכוס, אין אשתך צריכה לברכה, ואינה צריכה לשתות, (23) כי הכי אמר רבי יוחנן "אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש" שנאמר [דברים ז יג] "וברך פרי בטנך" — "פרי בטנה" לא נאמר, אלא "פרי בטנך" וכיון שנקראו הילדים "פרי בטנו" של הבעל, בהכרח שהאשה מתברכת בילדים רק בזכות בעלה, ונמצא כי כיון ששתה בעלה אינה צריכה לברכה בפני עצמה (24).

תניא נמי הכי: רבי נתן אומר מנין שאין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש? — שנאמר "וברך פרי בטנך" — "פרי בטנה" לא נאמר, אלא "פרי בטנך".

אדהכי [בינתיים] שמעה ילתא שאינו רוצה

22. המג"א [קפג ח] הוכיח מכאן, שצריך לשלח לאשתו אפילו אם אינה אוכלת עמהם, ואמנם עצם דין השיגור שייך רק באופן זה, כי אם אוכלת עמהם, הרי צריך לחלק לכל המטובין [רמב"ם שבת כט, ומ"ב קצ א].

23. בשער הציון [קפג יט] דן אם עולא חולק על דין "משגרו לבני ביתו", או שסובר כי דין זה שייך רק כאשר בעה"ב מברך, ואילו כאשר אחר מברך ובעה"ב שותה ומתברך, שוב אין האשה צריכה לשתות כי תלויה בברכת בעלה. וראה מהרש"א שעולא סובר כרבי יוחנן שנהג רק ארבעה מתוך עשרה דברים.

24. בפשטות כוונת הגמרא ללמוד מברכת הבנים, כי ברכת האשה בכל ענין תלויה בברכת הבעל. אך שאילת יעב"ץ [ח"א קכו] העלה מכאן שאין צריך לשגר כוס של ברכה לזקנה, כי לא שייך בה טעם ברכת פרי בטנה, ונקט שכל הברכה היא רק ברכת הבנים.

והביאו הב"י [שם] ותמה שהרי רב אשי הסיק לחומרא שלא יסייע. וכתב שהשבלי הלקט ביאר שנידון הגמרא רק באופן שאוחז את הכוס גם ביד שמאל, אך אם אוחזה רק ביד ימין, ואילו בשמאלו הוא רק מסייע לימין, מותר.

19. הטור [קפג] כתב שאם יושב על הקרקע מגביהו טפח מהקרקע, ואם יושב ליד השלחן, מגביהו טפח מהשלחן.

ובדרישה כתב שכיון שטעם ההגבה הוא כדי שיראה לכל המסובים, נמצא שהמזמן ביחידות אינו צריך להגביה, וביאר בכך את שיטת הב"י [קפב] שיחיד המברך על הכוס יניחנה על השלחן ולא יגביהנה כדי לחוש לדברי המדרש שאין כוס ביחיד.

20. הרא"ש ביאר שלא יסיח דעתו מהברכה, ואילו המאירי נקט שלא יסיח דעתו מהכוס.

21. גירסת השאלות [אחרי צו, הביאו הב"י קצה] "כי היכי דלהו שלמא".

הסעודה בכוס זוגי — דהיינו שני או רביעי — כי בזמנם בכל דבר שנעשה ב"זוגות" היה חשש נזק על ידי שדים.

תניא נמו הכי: השותה כפלים — זוגות של כוסות — לא יברך ברכת המזון על הכוס הזוגי⁽²⁸⁾, מושום שנאמר [עמוס ד יד] הכון לקראת אלהיך ישראל, והאי לא מתקן, שהרי הוא מברך על כוס של פורענות שאינה נאה.

אמר רבי אבהו, ואמרי לה במתניתא תנא: האוכל ומחלף, מברך ברכת המזון מעומה, דהיינו שצריך לעצור מהליכתו כדי לברך בכוונה במקום אחד. וכשהוא אוכל מעומה, מברך מיושב, שבישיבה הוא מכוון יותר מבעמידה. וכשהוא מוסב ואוכל, יושב ומברך, כדי שיברך באימה, ולא בהסיכה דרך גאוה⁽²⁹⁾.

וחלכתא, בכלהו — בכל אופן שאוכל, בהליכה, בעמידה, או בהסיכה — יושב ומברך, והחמירו בברכת המזון יותר משאר ברכות, כי חיובה מן התורה⁽³⁰⁾.

לשגר לה כוס של ברכה, קמה בזיהרא [בכעס], ועלתה לבי חמרא [בית שבו אכסנו יין] ותברא ארבע מאה דני [חביות] דחמרא, אמר ליה רב נחמן לעולא, נשדר לה מר⁽²⁵⁾ כסא אחרינא כדי לפייסה, שלח לה "כל האי נבגא דברכתא היא" [כל היין הנמצא בחבית נחשב ככוס של ברכה ואת יכולה לשתות ממנו],⁽²⁶⁾ שלחה ליה ממנהדורי מילי ומסמרטוטי כלמי [רוכלים מרבים בדברים, כמו שסמרטוטים מרבים כינים, וכוונה שמרבה דברים כרוכל].

אמר רב אסי: אין מסיחין על כוס של ברכה — אין המסובים רשאים לדבר מעת שהמזמן נוטל את הכוס בידו, עד שמסיים לברך עליה.⁽²⁷⁾

ואמר רב אסי: אין מברכין על כוס של פורענות.

ומבאר הגמרא מאי "כוס של פורענות"? — אמר רב נחמן בר יצחק: שלא יקח לכוס של ברכה כוס שני, דהיינו שלא יסיים את

הדרן עלך שלושה שאכלו

השומעים לא ישיחו כי כדי לצאת ידי חובה צריך דעת שומע ומשמיע.

28. כך ביאר רש"י, ולפי זה צריך לשתות את הכוס, ולברך על זו שאחריה. אולם רבינו יונה ביאר שאם שתה "זוגות" בתוך הסעודה, אינו מברך אחריה על הכוס, כי על ידם באה פורענות. והוסיף שרק אותו ששתה לא היא המזמן, אך ודאי מברכים עליו אחרים ומוציאים אותו בבהמ"ז.

29. טור [קפג].

30. תוס', והביאו רמז לכך מהכתוב "ושבעת וברכת" שהוא נוטריקון "שב - עת", ומשמעו "שב בעת הברכה".

25. ראה מהרש"א [בס"מ פז א] שרק כוס שגור המברך עצמו יש בה ברכה, ובשאלת יעב"ץ [שם] תמה שהרי עולא דחה טעם זה, אך כבר הבאנו שהמהרש"א ביאר שעולא נהג כרבי יוחנן, ונחלק על דין "מגרו לבני ביתו" ואין להוכיח ממנו לדין שנוהגין אותו.

26. כתב הרוקח [שכט] שכל היין בשלחן נחשב ככוס של זימון, ובאליהו רבה [קפב] כתב שמקורו מתשובת עולא, אך המהרש"א כתב שאמר לה כך רק כדי לפייסה.

ובערוך [ערך נבג] ביאר ש"נבגא דברכתא" אלו הכוסות שמניח לעיטור.

27. ראה בתוס' [ד"ה אין] שבין המברך ובין

פרק אלו דברים

מתניתין:

אלו דברים שבין בית שמאי ובין בית הלל שנחלקו בהלכות סעודה:

א. קידוש.

בית שמאי אומרים: מברך תחילה על קדושת היום, ואחר כך מברך על היין "בורא פרי הגפן".

ובית הלל אומרים: מברך תחילה על היין, ואחר כך מברך על היום.

ב. שתיית יין לפני הסעודה.

בית שמאי אומרים: בתחילה נוטלין לידים לסעודה, ואחר כך מוזגין את הכוס, ושותים אותו מיד, לפני ברכת המוציא.

ובית הלל אומרים: תחילה מוזגין את הכוס, ושותים אותו מיד, לפני נטילת ידים, ואחר כך נוטלין לידים.⁽¹⁾

ג. אופן הנחת המגבת לאחר ניגוב הידים ממי הנטילה.

בית שמאי אומרים: אחר נטילת ידים מקנח ידיו במפה [מגבת] ומניחה על השלחן כדי להשתמש בה בשעת הסעודה.

ובית הלל אומרים: לא יניח את המגבת על השלחן, אלא רק על הכסת שנשען עליה בסעודה.

ד. סדר סיום הסעודה.

בית שמאי אומרים: מכבדין [מטאטאים] את הבית משיירי מאכלים שנפלו בסעודה [אם ישבו על הקרקע. ואם ישבו ליד השלחן, מנקים את השלחן], ורק אחר כך נוטלין מים אחרונים לידים.

ובית הלל אומרים: נוטלין לידים תחילה, ואחר כך מכבדין את הבית.

ה. אדם שיש לו במוצאי שבת מעט יין, כדי כוס אחת בלבד, ועדיין לא הבדיל, והוא רוצה לברך עליה את ברכת המזון ואף להבדיל עליה, כיצד יעשה?⁽²⁾

בית שמאי אומרים: יברך תחילה על הנר,⁽³⁾ ואחר כך יברך ברכת המזון, ולאחריה

1. בראש יוסף [נב א] כתב שמחלוקת זו אינה שייכת בזמננו, כי כולנו טמאי מתים, ואין אכילת חולין בטהרה, ונטילת הידים היא רק משום שסתם ידים מטונפות.

2. תוס' להלן [נב א ד"ה מניחין] ביארו שהתירו לו לאכול לפני הבדלה, כדי שיוכל לברך על הכוס, וכמאן דאמר ברכת המזון טעונה כוס. [אך כשיש לו כוס נוספת, אסור לאכול קודם, וגם אינו יכול לברך את כל הברכות עליה,

כי אין עושין מצוות חבילות חבילות, כדלעיל מט א, וראה צ"ח ורש"ש, ורשב"א להלן נב סד"ה ואסיקנא].

3. ביאר רבינו יונה, כיון שמביאים את הנר במוצאי שבת, ונהנה ממנו עכשיו, צריך להקדים את ברכתו לבהמ"ז שכבר נהנה ממנו קודם. ומשמע שסבר כי ברכת האש היא ברכת הנהנין, ותקנו שאין צריך לאומרה כל פעם שנהנה, אלא די פעם בשבוע [וכ"כ הראב"ד בתמים דעים

ברכה על הבשמים, (4) ובסוף הבדלה,

ובית הלל אומרים: כך הוא סדר הברכות: נר
ובשמים, מזון, והבדלה.

ו. נוסח הברכה על הנר. (5)

בית שמאי אומרים: "שברא מאור האש".

ובית הלל אומרים: "בורא מאורי האש".

וכיון שהביאה המשנה את מחלוקתם בנוסח
הברכה על נר ההבדלה, מביאה המשנה
[במאמר המוסגר] שתי הלכות נוספות לגבי
נר הבדלה, שבהן אין מחלוקת:

אין מברכין במוצאי שבת על אור הנר, לא

על הנר ולא על הבשמים של עובדי כוכבים,
ולא על הנר שהודלק לכבוד המת, ולא על
הבשמים שהשתמשו בהם להעביר ריח של
מתים, ולא על הנר ולא על הבשמים של
עבודה זרה, כי משמשי עבודה זרה אסורים
בהנאה.

ואין מברכין על הנר עד שיאותרו [שיהנו]
לאורו.

ז. מי שלא בירך במקום שאכל, היכן יברך?

מי שאכל, ושכח ולא בירך ברכת המזון,
והלך ממקום סעודתו, בית שמאי אומרים:
יחזור למקומו, ויברך.

ובית הלל אומרים: כיון שכבר הלך,

קעד, ושלא כדעות הראשונים בהערה 5] וכיון
שאסור ליהנות בלא ברכה, מקדימה אפילו
לבהמ"ז שכבר התחייב בה. [וראה שערי
תשובה תרצג תרצט שמבדילין קודם קריאת
מגילה כדי שלא יהנה מהאור בלא ברכה].

4. ראה תוס' בביצה [לג ב ד"ה כין] שטעם
הרחת הבשמים במוצאי שבת הוא ליישוב הדעת
אחר סלוק הנשמה היתרה, והעלו מכך שביו"ט
אין נשמה יתירה, שהרי לא תקנו להריח בשמים
במוצאי יו"ט. והטור [רצז] שהיא כדי להשיב
את הנפש הכואבת מיציאת השבת. ורבינו בחיי
כתב שיום ראשון בשבוע הוא היום השלישי
ללידת אדם הראשון, ויום השלישי הוא היום
החלוש אצל הנבראים, וריח הבשמים מחזק את
הנפש השכלית.

5. חכמים תקנו לברך על האש במוצאי שבת,
זכר לבריאת האש במוצאי שבת, ומעיקר הדין
אפשר לברך עליה מיד כשרואה אש במוצאי
שבת, אך נהגו לברכה עם ההבדלה [כמבואר

בפסחים נד א]. וביארו תוס' [שם נג ב ד"ה אין]
והמרדכי [כאן, קפט] שאין ברכת הנהנין באש,
ואינו צריך לברך עליה כל פעם שמשמש בה,
כי אינו נחשב כנהנה מהעולם הזה בלא ברכה
אלא אם גופו נהנה, ובדרכי משה [רטז] ביאר
שמשום כך אין מברכים שמיעת קול ערב.

אולם הרמב"ן כאן נקט שהטעם הוא, שאין
מברכין אלא על הנאות הנכנסות לגוף, ולא
בנהנה מחום או מקור או מאור, וראה בריטב"א
[נג ב] שהיא ברכת השבח, וכתב המג"א [שם א
בשם מטה משה] שלטעמם, מה שאין מברכין
על קול ערב, הוא משום שאין בו ממש.

וראה בבה"ל [רצז ד"ה לא] שהעלה מכך
שנשים אינן מברכות על הנר, שאינה ברכת
הנהנין, אלא מהברכות שנתקנו בהבדלה, ואפילו
לדעות שאשה חייבת בהבדלה כמו בקידוש, כיון
שברכת הנר נתקנה על בריאת האור במוצ"ש,
ואפשר לברכה בפני עצמה, הרי הזמן גרמא,
ואשה לא התחייבה בה, וראה בהרחבה בשש"כ
[סא הערה ט].

כך מברך על היין. שצריך להניח את הכוס לברך עליה ברכת המזון.

וענין אמן אחר ישראל המברך אפילו אם שמע רק את סוף הברכה, (9) ואין ענין אמן אחר כותי המברך עד שישמע שאומר את כל הברכה כולה, כי חלק מהכותים היו מברכים לדמות יונה שעבדו לה. (10)

גמרא:

תנו רבנן: דברים שבין בית שמאי ובין בית הלל בהלכות פסודה, אלו הם:

בדיעבד, אם ירצה, יברך במקום שנזכר. (6)

ועד מתי מברך לאחר האכילה? — עד כדי שיתעבל המזון שבמעיו. (7)

ח. מי שיש לו רק מעט יין, האם חייב להניחו לכוס של ברכת המזון?

בא להן יין אחר שגמרו לאכול את המזון, (8) אפילו אם אין שם אלא אותו כוס, בית שמאי אומרים: אם רוצה, מברך על היין ושותהו, ואחר כך מברך על המזון בלי כוס.

ובית הלל אומרים: מברך על המזון, ואחר

והרא"ש שגרסו "בא להם יין בתוך המזון", והיינו שהמחלוקת היא גם באופן שהיין בא כאשר עדיין לא גמרו סעודתן.

אך הט"ז כתב שגם רש"י לא כתב כן אלא לדעת ב"ש, שמברך על הכוס "הגפן" וטועם ממנה, והיינו דוקא כשבא אחר שסיים סעודתו, אך לב"ה אפילו אם בא באמצע הסעודה, צריך להקדים ולברך עליו בהמ"ז "לפני הגפן".

ויתכן שנחלקו אם הכוס נצרכת לקיום המצוה, וא"כ אף שעדיין לא הגיע זמן קיום המצוה, הרי כיון שהחל לאכול, הוא חייב בבהמ"ז על הכוס, אולם אם הכוס נצרכת רק לחשיבות הברכה, הרי כל עוד לא סיים סעודתו ועומד לברך, אינה "כוס של ברכה".

9. כך פירש רש"י, וכתב בבה"ל [רטו ד"ה שלא] כי אף אם לא שמע כלל את הברכה, רק יודע מה בירך, יכול לענות [כדלעיל מז א רש"י ד"ה יתומה], וכוונת רש"י לפרש שידע שברך כי שמע את סוף הברכה.

10. כתב רבינו יונה שאפילו אם שמע מהכותי את הזכרת השם אינו עונה אמן, כי יתכן שכוונתו לע"ז, אך אם שמע כל הברכה, אפילו

6. לכתחילה צריך לברך בהמ"ז במקום שאכל, גם לדעת בית הלל, ומחלוקתן רק בדיעבד, כששכח והלך למקום אחר לפני שברך. וראה להלן [נג א] אם החיוב לברך במקום אכילתו חל רק בבהמ"ז או בכל ברכת הנהנין.

7. כבר הבאנו לעיל [מח הערה 27] שהחזו"א [או"ח כח ד] דן אם הטעם שאין מברכין בהמ"ז אחר שיעור עיכול, הוא משום שמברך על מעשה האכילה, ובשיעור שהיה כזה נחשב הפסק בין המעשה לברכה, או שהברכה לה' על שמספק לו מזונו, ואחר העיכול כבר כלתה טובתו. והוכיח מדברי ב"ש שצריך לחזור למקומו ולברך, שהברכה היא על האכילה, ושיעור עיכול הוא רק מדת הזמן הראוי לברך על האכילה [וראה להלן נג הערה 49].

8. רש"י [נב א ד"ה אחר] כתב "ובתוך המזון לא בא להם, וכשגמרו סעודתן בא להם לפני בהמ"ז", וביאר הב"ח [קעד] שכוונתו שלא נחלקו אלא באופן שהיין בא אחר גמר הסעודה, וכבר חל חיוב בהמ"ז, אך באופן שבא בתוך המזון גם ב"ה מודים שמברך קודם על היין, כי עדיין לא הגיע חיוב בהמ"ז. וזה שלא כהרי"ף

מברך על היום, משום שהיין גורם לקדושה שתאמר, שהרי אי אפשר לקדש אלא אם יש לו כוס יין. (12) דבר אחר [טעם נוסף] לכך שברכת היין קודמת, משום שברכת היין תדירה, שהיא נאמרת בכל יום (13), וברכת היום אינה תדירה כברכת היין, כי היא נאמרת רק בשבתות וימים טובים, והכלל הוא: תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם. (14) והלכה בדברי בית הלל, שהמקדש קדים את ברכת היין, ולאחריה הוא מקדש על היום.

ומבאר הגמרא את דברי בית הלל: מאי "דבר אחר"? (15) — מדוע הוצרכו לטעם

בית שמאי אומרים: מברך על היום ואחר כך מברך על היין. שברכת קידוש היום קודמת לברכת היין משום שהיום גורם ליין שיבא.

חיוב הקידוש על היין חל רק בגלל שהיום קדוש, ונמצא שעיקרו הוא ברכת היום, ולכן יש להקדים את ברכת היום. ועוד טעם, משום שבשעת צאת הכוכבים (11) כבר קדש היום, ועדיין יין לא בא לשלחן כדי לקדש עליו, שהרי אין מביאין אותו אלא כשבא לסעוד.

ובית הלל אומרים: מברך על היין ואחר כך

13. הריטב"א הקשה הרי ברכת היין יותר תדירה מבהמ"ז על הכוס [שאינה אלא בזימון]. ולמה אין מקדימין לברכה לפני בהמ"ז. ותירץ שכשמברך בהמ"ז נחשב כסיום האכילה והשתיה, ולא יוכל לשתות את היין אחריה, ועוד שעצם בהמ"ז [בלא כוס] תדירה כמו ברכת היין.

14. השאגת אריה [ב, כב] הוכיח מכאן שמקדימין מצוה דרבנן לדאורייתא, שהרי חיוב הקידוש הוא מהתורה, ואילו ברכת היין מדרבנן, ובכל זאת מצינו בהם דיני קדימה. ואילו הפני יהושע נקט שכאן מדובר באופן שכבר התפלל ויצא ידי חובת קידוש מדאורייתא בתפילה, ועתה חיובו מדרבנן כברכת היין, וכן הוכיח בקונטרס אחרון להשאג"א ממה שאמרו בית הלל "שהיין גורם לקדושה שתבא" ואם לא התפלל, הרי צריך לקדש אפילו אם אין לו יין, ובהכרח שהנידון רק במי שהתפלל וחייב בקידוש רק מדרבנן.

והצל"ח העלה מכך שאשה שאינה מתפללת ערבית, צריכה להקדים בקידוש את ברכת היום לברכת היין, כי חייבת בקידוש מהתורה, וראה מצפה איתן.

15. ביאר הריטב"א כי אף על פי שגם בית

מנכרי גמור, צריך לענות אחריו "אמן" כי ניכר שכוונתו לשם, ואף שאינו יודע מהו "השם" וחושב שהע"ז הוא הבורא — כיון שאמר כל הברכה וכוונתו למי שהוא "השם", עונים אחריו, וכן דדק באליהו רבה [רטו] מדברי הרמב"ם בפיה"מ.

אולם להלכה פסק הרמב"ם [ברכות א יג] שאין עונים אמן אחר ברכת גוי או כותי, וביאר הב"י [רטו] שבמשנתנו מדובר קודם שגזרו על הכותים שיהיו כגויים, אך אחר שגזרו, אפילו שמע מפיו כל הברכה, אינו עונה אחריו. והטור נקט שאחר כותי אסור לענות, ואילו אחר גוי אינו חייב לענות אלא אם ירצה [לפי הבנת הב"ח, וראה ביאור הב"י להלן נג הערה 46].

11. רש"י פירש "משקבלו עליו או מאת הכוכבים", ולכאורה תמוה שהרי אם קבלו עליו בקידוש נמצא שהיין בא קודם שקדש היום, והגרא"מ הורביץ כתב שגם באופן זה קדושת היום תחול לפני שתיית היין.

12. רש"י [ד"ה שהיין] הוסיף, שגם המקדש על פת, מקדים את ברכת הפת לברכת היום, משום שהפת במקום היין, ואי אפשר לקדש בלעדיה.

נוסף?

נשנתה קודם שיצאה הבת קול, ולכן הוצרכה להשמיענו כמי ההלכה.

ואיבעית אימא, יתכן שהברייתא נשנתה לאחר שיצאה הבת קול,

ומה שהוצרכה להשמיענו שהלכה כבית נב-א הלל, הוא משום שברייתא זו מדברי רבי יהושע היא, דאמר [בבבא מציעא נט ב] "אין משגיחין בבית קול" ביחס לקביעת הלכה.⁽¹⁾

מקשה הגמרא על הטעם שאמרו בית שמאי, שברכת קדושת היום קודמת לברכת היין, מפני שעיקר הקידוש הוא בברכת היום: וכי סברי בית שמאי דברכת היום עדיפא? —

והתניא: הנכנס לביתו במוצאי שבת, מברך על היין ועל המאור ועל הכשמים, ואחר כך אומר ברכת הבדלה. ואם אין לו אלא כוס אחד, ואם יבדיל עליו לא יוכל לברך ברכת המזון בלילה על הכוס, מניחו

כוונתם לומר: וכי תימא, התם, בברכת היום, יש תרתי, שני טעמים להקדימה, האחד, שהיום גורם ליין שיבא, והשני, שכבר קדש היום ועדיין יין לא בא, ואילו הבא, בברכת היין, אין אלא הדא טעם להקדימה, [שהיין גורם לקידוש היום] — אין זו טענה, כי הכי נמי תרתי נינהו, יש לנו טעם נוסף להקדים ברכת היין, שהרי ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה, והכלל הוא, תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם.

ותמהה הגמרא: למה הוצרכה הברייתא לסיים: "והלכה בדברי בית הלל", והרי פשיטא שהלכה כמותם במחלוקתן עם בית שמאי, דהא נפקא בת קול, שיצאה בת קול והכריזה שהלכה כמותם [כמובא בעירובין יג ב]?

מתרצת הגמרא: איבעית אימא, הברייתא

אמר כלל זה אלא לגבי מחלוקת רבי אליעזר וחכמים, שהיו יחיד ורבים, ולכן הלכה כרבים, אך במחלוקת ב"ש וב"ה יתכן שתועיל הבת קול לקבוע את ההלכה.

ובתוס' ר"י החסיד והראב"ה [שו"ת קנה] ביארו שדברי רבי יהושע נסובו גם על הבת קול המוזכרת בעירובין [יג ב] שהלכה כב"ה, ולכן מצינו בחגיגה [כב ב] שרבי יהושע פוסק כב"ש שהיו חריפים יותר.

ובחפץ ה' [לבעל האור החיים] פירש בכך גופא את כוונת הגמרא, שכוונת הברייתא להשמיענו שלא בכל מקום אמר רבי יהושע שאין משגיחין בבית קול, אלא כשנחלקו רבים ויחיד, אך במחלוקת ב"ה וב"ש תמיד הלכה כב"ה.

שמאי אמרו שני טעמים, לא הקשתה הגמרא למה הוצרכו לטעם נוסף, משום שדרך התלמוד להקשות רק כאשר ההוספה פותחת בלשון "דבר אחר" או "ואומר" בדרשות הפסוקים. והגרא"מ הורביץ כתב ש"דבר אחר" משמעו שחולק על האמור קודם לו, וכוונת הגמרא שברישא סברה הברייתא שדי בטעם "שהיין גורם לקדושה" כדי להכריע נגד שני טעמי בית שמאי, שיש חיוב על ברכת היין בפני עצמו, ואפילו אם אינו מברך את ברכת היום, כמו בקידושא רבה ביום, ובסיסא נקטה שאפילו אם אין הטעם תלוי במצוות הברכה, אלא בסיבתה, עדיין היא קודמת לברכת היין מפני תדירותה.

1. תוס' [ד"ה ורבין] הקשו, הרי רבי יהושע לא